

Kijkje in de keuken van een ontluikende supermogendheid

Tim Clissold:

Mister China.

Amsterdam: Mets & Schilt, 2005 (vertaald uit het Engels, 2004); 270 blz.; 19,90 euro

ISBN: 90-5330-432-2

Het fascinerende van China is zijn schijnbare onbegrensdeheid: het onafzienbaar uitgestrekte land, de tijdloze geschiedenis, het griezelig grote aantal mensen. Vooral dat laatste: terwijl je voor elk ander land in miljoenen rekent, heeft dat voor China geen zin. Het aantal Chinezen is inmiddels al met honderden miljoenen de miljard gepasseerd. Westerlingen die denken in termen van politieke en militaire macht, geeft dat kippenvel. Napoleon zou hebben gezegd: 'Laat China slapen, want als het ontwaakt, zal het de wereld op zijn grondvesten doen schudden.' Het heeft eeuwen geduurd, maar China is nu toch echt aan het ontwaken en de wereld begint al zachtjes te trillen. De machtsdenker is nog wat tijd voor speculatie gegund – 'Communistisch' China toont zich verrassend pro-Westers – maar de economen moeten meteen aan de bak. De deuren van onze open markt beginnen aan een sluitende beweging, want als alle arme Chinezen voor nauwelijks salaris één shirtje of broekje deze kant op zouden exporteren, dan ...

Er zijn zakenlieden die het van de andere zijde bekijken, die dromen over de onbegrensde Chinese consumentenmarkt. Als al die arme Chinezen rijker worden en ze zouden allemaal slechts één keer per week een fles bier drinken, wat zou je dan met een aandeel in China's bierindustrie wel niet kunnen verdienen? Wat per Chinees een schijntje is, wordt voor

het hele land al gauw een kapitaal. Wie heeft er niet van gedroomd een graantje mee te pikken van China's ontwikkeling en met een geringe investering op de juiste plek op het juiste moment binnen de kortste keren Dagobert Duck te worden?

De jonge zakenman Tim Clissold was zo iemand, en niet de eerste de beste ook. Maar dat was pas na enkele jaren. Als start geeft hij, eind jaren '80, na een bezoek aan China, zijn baan in de handel in Europa op. China heeft hem gegrepen, er is iets historisch aan de hand, hij wil erbij zijn. Clissold leert Chinees en reist door het hele land. Na enige tijd wordt hij benaderd door een grote internationale investeerder, die met geld van Wall Street een aanzienlijk aandeel in de ontluikende industrie van China wil kopen. Ze zoeken een *Mister China*, iemand die het mysterieuze land begrijpt en ermee kan werken. Clissold wordt de man om in China het werk op te knappen: de juiste industrieën te vinden die een grote kapitaalinjectie kunnen gebruiken (het moest wel om miljoenen dollars gaan, geen kruimelwerk), daarmee *joint ventures* op te zetten en vervolgens de zaak winstgevend te maken. De tot dan toe vrijblijvende ontmoeting van Clissold met China raakt (en we zijn dan in de jaren '90) in het teken van rendement en dividend. Aan de ene kant staan plotseling de keiharde bankiers van Wall Street. Voor de honderden miljoenen dollars die zij in tientallen grote industrieën in China investeren, wilden zij geld zien en geen gezeur horen. Aan de andere kant staan de ondoorgrondelijke Chinese fabrieksdirecteuren, de immer moeizaam te bewegen bureaucraten, de bij tijden woedende arbeiders en bovenal Chinese individuen in alle

soorten en maten, die Clissold altijd aantrekken, maar soms tot wanhoop drijven.

En tot een hartaanval. In 1996 eist de voortdurende stress zijn tol en krijgt Clissold, 38 jaar jong, tijdens een zeldzame vakantie in Europa een *attack* die hem bijna fataal wordt. Ontslagen uit het ziekenhuis rijst de vraag: wat nu? Afstand nemen van China? Dat kon niet meer, het land had hem al te stevig vast. Er gebeuren daar inderdaad zaken die de wereld veranderen en hij kon daar met zijn talenkennis en contacten midden in staan. Hij was in de perfecte positie om te zien hoe China dat klaarspeelde, wat erbij kwam kijken om die eeuwenoude cultuur met zijn archeologische lagen van confucianisme en maoïsme in beweging te brengen in een nieuwe richting. 'China stelt zich open naar buiten' – 'China moderniseert'; wat betekent dat eigenlijk? Wat gebeurt er in dat land?

Clissold keert terug en gaat het avontuur opnieuw aan, zij het door zijn hartaanval met meer afstandelijkheid en wijsheid. De dagelijkse strijd bestaat weer uit de vrijwel hopeloze opdracht in sneltreinvaart de roestige fabrieken van het voorbije tijdperk om te toveren in glimmende winstgevende ondernemingen voor de 21ste eeuw. Maar steeds zien we, door de ogen van Clissold, de heroïsche worsteling van het Rijk van het Midden om te doen wat het moet doen, wil het ook in de toekomst het overwicht houden op de barbaren aan zijn grenzen en elders in de wereld.

De ontwikkeling van China is zonder twijfel één van de belangrijkste fenomenen van onze tijd, met een interne dynamiek die vooral onbekend is. *Mister China* geeft een unieke

kijk in deze keuken. Het bevat geen jargon en leest ook in vertaling als een spannende roman. Op elke bladzijde komen Clissolds sympathie voor de Chinezen en zijn humor aan

de oppervlakte – een plezier om te lezen. Sober en fraai uitgegeven door Mets & Schilt.

Roel van der Veen

Dr Roel van der Veen is historicus en verbonden aan het Instituut Clingendael.

Libanees toekomstbeeld

Nawaf Salam (red.):

Options for Lebanon.

Londen: Uitgeverij I.B. Tauris & Co Ltd, 2004; 276 blz.; 74,- euro; ISBN: 1-85043-928-1

Libanon was weer volop in beeld begin dit jaar. Op 14 februari kwam oud-premier en oppositieleider Rafiq Hariri om het leven door een autobom. Meteen werd met de vinger gewezen naar Syrië, het buurland dat sinds de burgeroorlog grote politieke en militaire invloed uitoefent in Libanon. Hariri stond bekend als een fel tegenstander van de Syrische bemoeizucht.

De gebeurtenissen volgden elkaar in rap tempo op: dan weer een demonstratie tegen de Syrische bemoeienis, dan weer één voor. Ook de internationale gemeenschap reageerde direct. Zij eiste de onmiddellijke terugtrekking van de Syrische troepen uit Libanon. Syrië gehoorzaamde en leefde zestien jaar na dato eindelijk de Taief-akkoorden na. Deze akkoorden, die waren opgesteld na beëindiging van de burgeroorlog in 1989, riepen toen al op tot terugtrekking van de Syrische troepen. Maar wie denkt dat Libanon nu vrij is van Syrische invloed, zal bedrogen uitkomen. De politieke bemoeienis, net als de lange armen van de Syrische *moeghaberat* (geheime dienst), is niet gemakkelijk terug te dringen.

Zo denken de auteurs van *Options*

for Lebanon er ook over. Twee maanden vóór de aanslag op Hariri kwam hun boek uit over de toekomst van Libanon. Tien Libanese specialisten op allerlei beleidsgebieden bespreken de problemen van Libanon na de burgeroorlog en doen een poging hiertoe oplossingen aan te dragen. Jurist en hoogleraar politieke wetenschappen aan de Amerikaanse Universiteit van Beiroet, Nawaf Salam, initieerde het idee voor dit werk. Hij legt uit dat er grote frustratie heerst onder de Libanese bevolking over het falen van de Taief-akkoorden. Het grootste gedeelte van de akkoorden is nog niet uitgevoerd en inmiddels hebben zich alweer nieuwe problemen aangediend, waar de Taief-akkoorden geen oplossing voor bieden. De opeenvolgende regeringen na de burgeroorlog zijn er volgens Salam niet in geslaagd een adequaat nationaal beleid te formuleren, dat de nieuwe en structurele problemen van het naoorlogse Libanon aanpakt. Door middel van dit boek hoopt hij een dialoog op gang te brengen tussen regeringsvertegenwoordigers, burgers en wetenschapslieden over de politieke toekomst van Libanon.

De specialisatiegebieden van de diverse deskundigen komen stuk voor stuk aan de orde. De problemen van onder andere de corruptie, het onderwijs, het electorale systeem, het confessionalisme en de relatie tussen Libanon en Syrië worden haarfijn uit-

gelegd, waarna de auteurs puntsgevijs mogelijke oplossingen aanbieden. De auteurs geven tevens uitgebreide achtergronden bij de behandelde problemen, waardoor de lezer hun gedachtegang goed kan volgen. De rode draad van het boek is de gecompliceerde verhouding tussen Libanon en Syrië. Hoewel slechts één hoofdstuk deze relatie specifiek bespreekt, stippen alle deskundigen de invloed van Damascus in Beiroet aan als het kernprobleem van hun onderwerp. Ze zijn natuurlijk allen van mening dat deze invloed zo ver mogelijk moet worden teruggebracht. Zowel de Syrische als Libanese regering zal moeten erkennen dat de huidige betrekkingen tussen de landen ongezond zijn en ze zouden om de tafel moeten gaan zitten om de relatie een andere invulling te geven. Dit is natuurlijk een nette manier om te zeggen dat Syrië zich met zijn eigen zaken moet bemoeien.

Deze wat naïeve benadering van het Syrië-Libanonprobleem vormt het zwakke punt van dit werk. Hoewel de auteurs zeker niet voorbijgaan aan de complexiteit van de verhouding tussen de twee landen, slagen zij er niet altijd in bevredigende adviezen aan te dragen. De grote afkeer van de huidige Syrische regering onder leiding van Bashir al Assad en de zo mogelijk nog grotere afkeer van het voorafgaande regime van zijn vader Hafez al Assad zijn bij alle deskundigen duidelijk voelbaar. Zo schrijft Samir Frangieh, werk-

zaam op de Saint-Joseph Universiteit in Beiroet, dat '[d]ialogue will also require a Syrian administration that is particularly mature and capable of learning from past experience, and that has the courage to reassess with objectivity its own responsibility in the deterioration of relations between the two countries' (blz. 111). Tja, Bashir al Assad stoot je niet even van zijn troon. Hoewel genoeg mensen hetzelfde hopen als Frangieh, is dit natuurlijk geen plausible oplossing voor het probleem. Libanon zal toch een *modus vivendi* moeten vinden met het huidige Syrische regime. Frangieh zou zijn

overpeinzingen meer inhoud geven door zich hierop te concentreren.

Deze onuitgewerkte of onuitgesproken anti-Syrische gevoelens daargelaten, is dit boek zeer de moeite waard. Het geeft een duidelijk beeld van de huidige politieke situatie in Libanon. Daarnaast verschaffen de auteurs ook de nodige achtergrondinformatie. En hoewel de raadgevingen en beleidsopaties niet altijd even aannemelijk zijn, is het wel verfrissend dat de auteurs in ieder geval een uitgebreide poging doen oplossingen te bedenken voor de geanalyseerde problemen. In veel wetenschappelijke werken wordt de

complexiteit van de besproken moeilijkheden beschreven, maar zelden beschouwen de auteurs het als hun taak adviezen tot oplossing van de problemen aan te dragen. Gelukkig zijn de auteurs van *Options for Lebanon* hiervoor niet teruggedeinsd, want de beleidsmakers in het huidige Libanon kunnen alle hulp gebruiken.

Zoë Papaikononou

Drs Zoë Papaikononou studeerde geschiedenis en Arabisch aan de Rijksuniversiteit Groningen.

De toekomst van de islam in Europa

Tariq Ramadan:

Westerse moslims en de toekomst van de islam.

Amsterdam: Uitgeverij Bulaaq, 2005; 336 blz.; 24,50 euro; ISBN: 90-5460-110-8

De presentatie van het boek *Westerse moslims en de toekomst van de islam* 7 april jl. aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam trok volle zalen. Tariq Said Ramadan, hoogleraar islamologie aan de Universiteit van Fribourg, wordt door veel (islamitische) Europeanen gezien als een belangrijke intellectueel of zelf leidersfiguur. Rondom zijn persoon is de afgelopen tijd echter veel te doen geweest in de westerse media.

Zo wordt in de Franse media frequent gesuggereerd dat hij een wolf in schaapskleren zou zijn. De in Zwitserland woonachtige Ramadan, kleinzoon van de oprichter van de Egyptische Moslim Broederschap, Hassan

al-Banna, zou spreken met een dubbele tong. Dit was voor de wetenschappelijk medewerker van de Franse ambassadeur in Nederland Anne Gazeau-Secret zelfs aanleiding de uitnodiging van Ramadan door het Winternachten-festival in Den Haag januari jl. ter discussie te stellen.

Kort daarvóór, in juni 2004, moest Ramadan zijn positie aan de University of Notre Dame in South Bend, Indiana in de Verenigde Staten opgeven, omdat zijn eerder toegewezen visum en *green card* werden ingetrokken. Tariq Ramadan zou een gevaar vormen voor de nationale veiligheid van de Verenigde Staten. Een goed moment om de ideeën van deze charismatische en omstreden man eens nader onder de loep te nemen.

In zijn nieuwste boek doet Tariq Ramadan een oproep aan alle moslims in het Westen hun leven als 'betrokken burger' en hun geloof met elkaar in overeenstemming te brengen. Ramadan roept westerse moslims op 'gewapend met het geloof, de

schriftuurlijke bronnen en een wakker verstand deel te gaan uitmaken van de wereld'. Hij wil dat westerse moslims ophouden met het gevoel 'dat wij eeuwig vreemden zijn, die in een parallelle wereld leven, in de marge of als afgezonderde minderheid'.

Om dit burgerschap te verwezenlijken stelt Ramadan *idjtihad* centraal; de persoonlijke inspanning om de bronnen (de koranische boodschap en de profetische traditie) te begrijpen, er regels uit af te leiden of er een onafhankelijk oordeel over te vormen. Ramadans opvatting dat *idjtihad* niet voorbehouden is aan religieuze autoriteiten, maar dat iedere individuele moslim die over een bepaalde basiskennis van de Koran beschikt *idjtihad* mag beoefenen, is revolutionair.

De internationale ontwikkelingen na 11 september hebben geleid tot negatieve beeldvorming van moslims bij de westerse bevolking. Ramadan dringt er bij moslims echter op aan zich bewust te blijven van hun begin-

selen, waarden en verantwoordelijkheden.

Wat Ramadan niet bespreekt zijn de nationale verschillen in het Westen. Biedt zijn universele model voor de 'Europese moslim' wel de oplossing voor de nationale problematiek? De moslims in Nederland worden immers geconfronteerd met andere problemen dan de moslims in bijvoorbeeld Frankrijk of Duitsland.

Ramadan roept de moslims echter wel op deel te nemen aan het sociale en politieke leven in hun landen. Een dergelijk engagement vormt volgens hem een vruchtbare basis voor de integratie van moslims in Europa. Zij moeten daarbij streven naar een situatie waar ze politiek en financieel zo onafhankelijk mogelijk zijn en niet van de steun van anderen afhanke-

lijk zijn: 'Wij moeten in toenemende mate de betutteling, de bemoeizucht en het toezicht van vreemde staten en ook van westerse regeringen afwijzen, om ons vrij en geloofwaardig te kunnen uitdrukken.'

De auteur is heel stellig in zijn afkeuring van inmenging van islamitische staten in westerse zaken. De situatie waarin de Europese moslims zich bevinden is volgens hem uniek en vraagt om een nieuwe oplossing, in de vorm van een 'euro-islam'. Bemoeienis uit de islamitische wereld, hoe goed bedoeld ook, zal dit proces alleen maar in de weg staan. Ramadan is even stellig in zijn afwijzing van de bemoeizucht en toezicht van westerse regeringen. Dit is wellicht wat kortzichtig. Zonder steun van nationale overheden zouden allerlei

islamitische platforms, scholen en instellingen immers niet bestaan.

Ramadan's boek biedt op verhelderende wijze inzicht in nieuwe mogelijkheden om vorm te geven aan de integratie van moslims in Europa. Het is een aanrader voor zowel moslims als niet-moslims, hoewel niet-moslims het eerste, theoretische deel wellicht wat taai zullen vinden.

Birgül Özmen

Birgül Özmen is masterstudente Islam in de moderne wereld aan de Universiteit Utrecht en was als stagiaire van Midden-Oosten-deskundige Maurits Berger tijdelijk verbonden aan het Instituut Clingendael.

Een merkwaardig handboek over diplomatie

Ralph G. Feltham:

Diplomatic Handbook.

Leiden/Boston: Martinus Nijhoff, 2004 (8ste druk); 187 blz.; 50,- euro; ISBN: 90-0414-142-1

Dit *Diplomatic Handbook* voorziet met zijn achtste editie kennelijk in een behoefte. De auteur, Ralph Feltham, zelf ooit diplomaat, oprichter/directeur van het *Oxford University Foreign Service Programme* en medewerker van de diplomatenopleiding van o.a. Tsjechië, lijkt op het eerste gezicht inderdaad een handig naslagwerk geproduceerd te hebben. De vraag is alleen voor wie. De achterflap meldt dat het bestemd is voor degenen die een internationale of diplomatieke carrière nastreven dan wel geïnteresseerd zijn in de 'meganisms' (sic) van de internationale betrekkingen, alsmede voor ambtenaren

die naar multilaterale conferenties worden gestuurd. Deze doelgroepen zullen echter moeten uitwijken naar additionele bronnen, willen zij inderdaad inzicht krijgen in de praktijk van het diplomatieke bedrijf. Dit boek is immers een merkwaardige mix van oppervlakkige encyclopedische en gedetailleerde informatie.

Redelijk uitgebreid is Feltham's beschrijving van de functies van ambassades en consulaten en het soort personeel dat daar werkt. Ook de diplomatieke immuniteit en het protocol komen aan de orde. Maar voor wie echt wil weten hoe het zit, is de beschrijving weer niet gedetailleerd genoeg. Aankomende diplomaten zullen veel meer hebben aan het uit 1961 stammende *Weense Verdrag inzake Diplomatiek Verkeer*.

Een groot gedeelte van het boek wordt besteed aan een simpele opsomming van diverse internationale organisaties en de werking ervan.

Meedelen dat er zoiets als de Verenigde Naties bestaat en dat de belangrijkste organen Veiligheidsraad en Algemene Vergadering zijn, lijkt welhaast een belediging van de doelgroepen.

Het hoofdstuk over internationaal recht is erg kort en behandelt in 15 pagina's een willekeurige selectie van volkenrechtelijke thema's: verdragen, asielrecht, erkenning van staten, nationaliteit en soevereiniteit, waarbij de paragraaf soevereiniteit zich beperkt tot het zeerecht. Wie wil weten wat de functie van verdragen is, kan beter een handboek volkenrecht raadplegen, maar wie een voorbeeld zoekt van de officiële brief die een afgevaardigde naar een conferentie van zijn minister van buitenlandse zaken meekrijgt, kan wél bij Feltham terecht.

Een hoofdstuk van acht pagina's over conferenties en drie pagina's adviezen aan de diplomaat die geïnterviewd dreigt te worden, sluiten de rij. De bijlagen, die 30 pagina's

beslaan, bevatten achtereenvolgens opmerkingen over 'entertainment' (waarbij de constatering dat er diverse soorten rode en witte wijn zijn en champagne vooral gebruikt wordt bij feestelijke gelegenheden, wel wat weg heeft van het advies aan iemand die zelden buiten de deur eet, vooral mes en vork te gebruiken); afkortingen; islamitische feestdagen; milieuproblematiek; diplomatieke, consulaire, juridische en economische terminologie; en non-proliferatie. De logica achter deze volgorde is mij niet duidelijk geworden. Afkortingen en terminologie kunnen inderdaad in

bijlagen ondergebracht worden, maar de rest kan beter in de tekst zelf worden verwerkt.

Om terug te komen op de vraag voor wie dit boek bestemd is: voor iedereen die (nog) weinig notie heeft van de internationale betrekkingen in het algemeen en de diplomatieke praktijk in het bijzonder. Deze doelgroep krijgt een overzicht van sommige (maar lang niet alle) thema's in het internationale verkeer. Voor eerstejaars-studenten volkenrecht is het een aardige introductie, die prikkelt tot verdere studie van de onderhavige thema's. Voor diplomaten in oplei-

ding – mag men hopen – bevat het weinig nieuws. Zij zullen Feltham niet meer nodig hebben om erachter te komen dat visitekaartjes nuttig zijn of wanneer de vlag halfstok gehangen mag worden. En wat inflatie is, zullen ze ook wel weten.

Anique van Ginneken

Dr A.H.M. van Ginneken doceert geschiedenis van de internationale betrekkingen aan de Universiteit Utrecht.